

સફળતાના સોપાન

- શાસ્ત્રી હરિપ્રિયદાસ (ગાંધીનગર)

ચાલો મિત્રો ! આજે તો એવા શિક્ષક પાસે જઈએ કે જે દુનિયામાં સૌથી મોટા હોય અને મોટી વાત શિખવાડે, જો તમારે વિદ્યા અભ્યાસમાં સફળતા જોઈતી હોય તો આવો, શિક્ષક સ્વામિનારાયણ ભગવાન અને એમની વિદ્યાર્થીઓ માટે અણમોલ વાત એટલે શિક્ષાપત્રી શ્લોક ૧૨૮ માં સ્વામિનારાયણ ભગવાને કહ્યું છે કે સત્શાસ્ત્રોનો અભ્યાસ આદર થકી કરવો, એના ઉપર શતાનંદ સ્વામીએ જે વિવેચન લખ્યું તે આપણે વાંચીએ અને જીવનમાં ઉતારીએ. કારણ કે હવે વાર્ષિક પરીક્ષાઓની સીઝન આવી રહી છે. એમાં કેટલાક વિદ્યાર્થીઓ બોર્ડની પરીક્ષામાં હશે, કેટલાક માસ્ટર ડીગ્રીમાં હશે, તો નાના મોટા સર્વ વિદ્યાર્થીઓને કામ લાગે એવી અતિ ઉપયોગી આ વાતો છે.

અભ્યાસની વાત આવી એટલે સ્વામી અભ્યાસ ઉપર લખે છે. જેને ભણવું હોય, વિદ્યાભ્યાસ કરવો હોય, શાસ્ત્રાભ્યાસ કરવો હોય એ બધાને માટે ઉપયોગી કથા છે. સહુથી પહેલું અભ્યાસ કરનારે વાંચવું, મનન કરવું, મુખથી બરાબર બોલીને એનો ઘોષ કરવો-એટલે કે ગોખવું અને વારંવાર પાઠ કરવો. આ ચતુર્વિધિ અભ્યાસ કહેવાય છે. પણ આ ચારેયાર પ્રકારનો અભ્યાસ ગુરુ શુશ્રુષા વિના ગુરુની સેવા વિના અભ્યાસની સિદ્ધિ ક્યારેય પણ થતી નથી. મનુસ્મૃતિનું એક વાક્ય છે સ્વામી કહે છે :

એક ભાઈ કોદાળી લઈને ખાડો ખોદવા માડે. ખોદતા જ જાય, ખોદતા જ જાય તો એક દિવસે એને જમીનમાંથી પાણી મળે છે. એમ જે કોઈ પોતાના ગુરુની સેવા કરતો જ જાય, કરતો જ જાય તો ગુરુના હૃદયમાં જે વિદ્યાઓ છે એ એને મળે છે.

હવે જેને વિદ્યા ભણવી હોય એણે કેવા રહેવું? પહેલા તો પ્રમાદ છોડવો, વિદ્યાર્થી હોય ને જે આળસ કરે, જેને શાસ્ત્રનો અભ્યાસ કરવો હોય અને મનમાં આળસ રાખે, તો એ કોઈ દિવસે ભણી શકતો નથી. વિદુરજી કહે છે કે, એક તો આળસ, બીજો મદ-મોહ, ત્રીજો ચંચળતા, ચોથો વાતો કરવાની ટેવ, પાંચમો જડતા, છઠ્ઠું અભિમાન અને સાતમો સંઘરાખોરી - એ સાત દોષ જેમાં હોય એ કોઈ દિવસે વિદ્યાભ્યાસ કરી શકતો નથી. જેને વિદ્યા ભણવી હોય એવા વિદ્યાર્થીઓએ શરીર-સુખની આશા રાખવી નહી. કારણ કે...

તમારે જો સગવડમાં રહેવું હોય, ખુરશી-ટેબલને ગાડી વગેરે તમારે આરામ જ જોઈતો હોય તો ભણવાનું છોડી દેજો, ને જો ભણવું હોય તો પેલી સગવડો છોડી દેજો. બેમાંથી

સત્સંગ ભાષવાટિકા

સંપાદક : શાસ્ત્રી હરિકેશવદાસજી (ગાંધીનગર)

એક જ થશે. બહુ સગવડો જેને મળતી હોય એવા વિદ્યાર્થીઓના પિતાશ્રીઓ પરીક્ષા પછી દોડા-દોડ કરતા હોય છે. પેપર્સ ક્યાં ગયાં છે તેની તપાસ ચાલતી હોય છે અને રોડની લાઈટ ઉપર બેસીને વાંચનાર ફર્સ્ટ ક્લાસ પાસ થતા હોય છે. તો જેને બહુ સગવડ મળે એ ભણી શકતો નથી. અને જેને ભણવું છે એને સગવડ મળતી હોય છતાં છોડવી. ભણવા માટે વિદ્યાર્થીઓને ઉત્તમમાં-ઉત્તમ સમય પાછલી રાત્રિ એટલે કે વહેલું પ્રભાત, એ બુદ્ધિની જાગૃતિ માટે ઉત્તમ છે. કોઈ પણ વસ્તુ યાદ કરવી હોય, શાસ્ત્રનો અભ્યાસ-ચિંતવન કરવો હોય તો પાછલી રાત્રે એટલે કે વહેલા ઊઠીને વાંચવું તો પછી દિવસે સૂઈ જવું? ના જેને અભ્યાસ કરવો છે, ભણવું છે એણે દિવસે નિદ્રા લેવી નહી. દિવસની ઊંઘ વિદ્યાર્થી માટે બુદ્ધિને જાડી કરી નાખે છે.

આટલી વસ્તુ વિદ્યાર્થીઓએ છોડવી શાસ્ત્ર-અભ્યાસ કરવો હોય તો એક તો જાણે રમત-રમતમાં પત્તાની રમત, પછી લાકડાનું ચોરસ પાટિયું ગોઠવીને આજુ-બાજુ બેઠા હોય, પાટિયા ઉપર કોકરા દોડવાતા હોય છે અને અરધી રાત એમાં પસાર કરતા હોય છે. કેટલાક જુગાર રમતા હોય છે આવી રમતોમાં જેને આશક્તિ થઈ એટલે કે એમાં કલાકો ચાલ્યા જાય તો એ ભણી શકે નહી. અત્યારના સમયની રમતો ગણીએ તો ટી.વી., મોબાઈલ, વીડીયો ગેમ વગેરે પછી પુસ્તક-શુશ્રુષા ઘણાની ટેવ હોય છે કે ચોપડીઓને નવાં-નવાં પૂંઠાં ચડાવ્યા કરે, આજે પેલો કાગળને પરમ દિવસે બીજો જુએ તો એ કાગળ તો પુસ્તક શણગારવાની જેની વૃત્તિ રહ્યા કરતી હોય એ ભણી શકે નહિ. કારણ કે એને એમ જ થાય કે આ મેલું થઈ જશે. બહુ વાંચીશ તો મેલું થઈ જશે. પાનું ઉખડી જશે. પુસ્તક છે એ તો સાધન છે. બરાબર એનો ઉપયોગ કરો. વાંચો એને શણગાર્યા જ કરશો એનો ઉપયોગ નહી કરો તો ફક્ત પુસ્તક શણગારવાથી વિદ્યાની દેવી સરસ્વતી પ્રસન્ન નહી થાય. જેને વારંવારે બગીચામાં જવાની જેની ટેવ હોય, ક્યાં ગયો હતા? જરા બગીચામાં ફરી આવ્યો. તો એ ભણી શકે નહી. જેને મિત્રો બહુ વધે-તેમાં સ્ત્રીઓ જેની મિત્ર થાય એ કોઈ દિવસે ભણી શકે નહિ. પ્રમાદી અને ઊંઘણશી આ છ સ્વભાવ જેનામાં હોય એ વિદ્યા ભણી શકતો નથી. જેણે વિદ્યા ભણવી હોય એણે જેમ સર્પથી એમ મિત્રોથી ડરવું. કારણ કે

શ્રી સ્વામિનારાયણ

મિત્રો છે એ વિદ્યામાં વિધ્નરૂપ જ થાય. તમારે વાંચવા બેસવું હોય ને એક આવે, કેમ શું ચાલે છે ? એને માંડ રવાના કરો ને બીજો આવીને બેસે. કારણ કે ઝાઝા મિત્રો એટલે પળોજણ ઝાઝી. હજુ બે લીટી વાંચી નથી ને ત્રીજો આવે. એટલે ઝાઝા મિત્રો વિદ્યામાં વિધ્નરૂપ છે.

વિદ્યાર્થીઓ સંયમી, સાત્વિક અને જેમ બને એમ એકાંતમાં રહેવાનું પસંદ કરવું, તો તમામ વિદ્યાઓ એમનાં હૃદયમાં સ્થિર થાય છે.

જોયુને વિદ્યાર્થી મિત્રો ! કેવી સરસ મજાની અણમોલ મોતી જેવી ઉપયોગી વાતો શિક્ષાપત્રી આપણને શિખવાડે છે. માટે દરરોજ શિક્ષાપત્રીનું વાચન કરજો અને આદરથી જીવનમાં ઉતારજો.

નિર્માની ભક્ત

- સાધુ શ્રીરંગદાસ (ગાંધીનગર)

મિત્રો ! ભગવાનને પ્રિય ભક્તો કેવા હોય એ ભગવાને સ્વયં વચનામૃતમાં કહ્યું છે કે “જેને ભગવાનનો ને સંતનો માહાત્મ્ય જ્ઞાન સહિત નિશ્ચય હોય તેથી ભગવાનને અર્થ ને સંતને અર્થ શું ન થાય ? એને અર્થ કુટુંબનો ત્યાગ કરે, લોકલાજનો ત્યાગ કરે, રાજ્યનો ત્યાગ કરે, સુખનો ત્યાગ કરે, ધનનો ત્યાગ કરે.”

તો આવો, એવા જ એક ભક્તની વાત વાંચીએ. ભક્તનું નામ છે. બેચર પંચોળી, સ્વામિનારાયણ ભગવાના દ્રઢ ભક્ત હતા. જ્ઞાતિએ બ્રાહ્મણ હતા. પ્રાંગધ્રાના એ વતની હતા. હેયામાં સદાય સંત-હરિભક્તોનો ગુણ રાખતા. સત્સંગમાં નિર્માની પણે રહીને અખંડ ભક્તિ-ભજન કરતા.

એક વખત શ્રીહરિ એમને ઘેર પધાર્યા અને તેમની પરીક્ષા લેવા માટે કહ્યું કે બેચરભાઈ ! અમારે જ્યોતિષનું પુસ્તક જોઈએ છે. અને એ પુસ્તક તમારા વેવાઈ પાસે છે. તો તમે જઈ લઈ આવો. પુસ્તક વાંચી તરત પાછું આપી દઈશું.

બેચરભાઈને પોતાના વેવાઈ સાથે અબોલા હતા. સંસારના વ્યવહારના કામોમાં કાંઈક મતભેદો થયા જ કરતા હોય છે. તેમાં સમાધાનની વાત જલ્દી અસ્તિત્વમાં આવતી નથી. પરિણામે અબોલા થાય છે. “જગતના જીવો ભગવાનના નિર્માની ભક્તોની કાંઈ કદર રાખતા નથી.” બેચરભાઈએ વિચાર કર્યો મારા ઈષ્ટદેવને પુસ્તક જોઈએ છે તો જરૂરથી એમની આજ્ઞા પાળીશ. બેચરભાઈ વેવાઈને ઘરે ગયાં ને કહ્યું, જ્યોતિષનું પુસ્તક અમારા ભગવાનને જોઈએ છે. માટે તમારી પાસે છે તો આપો. ત્યારે વેવાઈ મનમાં વિચારે છે કે આ ભગતડો માર ઘેર પુસ્તક લેવા શું કામ આવ્યો હશે ! પણ હવે આપવું ન આપવું મારી મરજીની વાત છે. પણ

એમને એમ સરળતાથી આપવું પણ નથી અને ના પણ પાડવી નથી.

વેવાઈએ કહ્યું એ પુસ્તક તો મેં હળવદના શીવરામ જાનીને આપ્યું છે. બેચરભાઈએ તો પોતાના મિત્ર લખીરામને સાથે લીધા અને ઘોડો દોડાવ્યો. હળવદમાં શીવરામ જાનીને ઘેર પહોંચ્યા. બેચરભાઈએ શીવરામ જાની પાસે વેવાઈનું જ્યોતિષનું પુસ્તક માગ્યું. ત્યારે શીવરામ જાનીએ કહ્યું એ પુસ્તક તો મેં ક્યારનુંયે મોકલી દીધું છે. એને તો ઘણો સમય વિતી ગયો.

બેચરભાઈના વેવાઈ વિચારતા હતા. આ સ્વામિનારાયણનો પાકો ભગત છે. પોતાના ભગવાન માટે ગમે તેટલી દોડધામ કરશે. અને હમણાં હળવદથી પાછા આવશે ત્યાં તો દરવાજાની સાંકળ ખખડી દરવાજો ઉઘાડીને જોયું તો બેચરભાઈ જ હતા. બેચરભાઈએ કહ્યું, શીવરામ જાની પાસે નથી. ત્યારે વેવાઈ કહે મારી ભૂલ થઈ ગઈ. એ તો મેં વાંકાનેર એક બ્રાહ્મણને પુસ્તક આપ્યું છે તે તમે ત્યાંથી લઈ જજો. ફરી બેચરભાઈએ ઘોડો દોડાવ્યો. બેચરભાઈને પ્રભુની આજ્ઞા પાળવામાં શરીર ભાન ન રહ્યું. ન પાણી પીધું ન અન્ન લીધું. બસ ! એક જ રટણ પુસ્તક મારા ઈષ્ટદેવને આપવું.

જોત જોતામાં વાંકાનેર પહોંચી ગયા. બ્રાહ્મણને મળ્યા અમારા વેવાઈનું જ્યોતિષનું પુસ્તક આપો. અમારે જોઈએ છે. ત્યારે બ્રાહ્મણે કહ્યું બે મહિના થઈ ગયા. એ પુસ્તક એમને પરત કર્યું તેને. તમારો ખોટો ફેરો થયો. બેચરભાઈ ફરી વેવાઈને ઘરે પહોંચ્યાં. વેવાઈને કહ્યું, વાંકાનેરથી તો બે મહિના પહેલાં પુસ્તક આવી ગયું છે. તો હવે તમારા ઘરમાં જુઓ. ત્યાં વેવાઈ કહે હું ભૂલી જ ગયો. ખબર નહિ. મગજમાંથી જતું રહ્યું એ પુસ્તક તો મેં મોરબીના મકનજી ભટ્ટને આપ્યું છે. જરૂર તેમની પાસેથી મળશે. બેચરભાઈ ! ફરી ઘોડો દોડાવી મકનજી ભટ્ટને ઘેર પહોંચ્યા મકનજી ભટ્ટે આદરથી બેસવા કહ્યું ત્યારે બેચરભાઈ કહે, “મારા ઈષ્ટદેવના કામે નિકળ્યાં છું. હવે તો કામ પુરૂ થાય ત્યારે મારા ભગવાનના ચરણે જ બેસીશ. બીજે ક્યાંય વિસામો લેવો નથી.” ત્યારે મકનજી ભટ્ટ કહે શું કામ પુરૂ કરવાનું છે. બેચરભાઈએ કહ્યું અમારા વેવાઈનું જ્યોતિષનું પુસ્તક મને આપો. મકનજી ભટ્ટ કહે એ પુસ્તક તો અઠવાડિયા પહેલાં જ મેં તમારા વેવાઈને પાછું આપી દીધું છે. તમે ખોટો ધક્કો ખાધો.

બેચરભાઈ વેવાઈને ઘેર પહોંચ્યા. વેવાઈને કહે, પુસ્તક તમારા ઘરમાં જ છે. તમે મહેરબાની કરીને મને આપો. મકનજી ભટ્ટ પાસે પણ નથી. ત્યારે વેવાઈ કહે હા, હા, પુસ્તક તો મારી પાસે જ છે. પણ જો બેચરભાઈ મને પાંચસો દંડવત કરે તો હું પુસ્તક આપું. ત્યારે બેચરભાઈ દંડવત કરવા તૈયાર

શ્રી સ્વામિનારાયણ

થયા. તેમના મિત્ર લખીરામ કહે રહેવા દો. દંડવત તો ઈષ્ટદેવના ચરણે થાય. શત્રુને નહિ. ત્યારે બેચરભાઈ કહે મારા ઈષ્ટદેવના કામ માટે દંડવત તો શું માથું કાપીને આપવું પડે તો હું તૈયાર છું. એમ કહી. દંડવત કરવા લાગ્યા.

બેચરભાઈએ અન્ન-જળ લીધા વગર વિશ્રાંતિ લીધા વગર પણ પોતાના ઈષ્ટદેવનું કાર્ય પૂર્ણ કરવા હિંમતથી દંડવત કરવા લાગ્યા. ત્યારે વેવાઈએ પુસ્તક બેચરભાઈને સોંપ્યું.

પછી પુસ્તક લઈ શ્રી સ્વામિનારાયણ ભગવાનના ચરણે

મુક્યું, ત્યારે શ્રીહરિ રાજી થઈ કહ્યું કે ધન્ય છે. ભક્તરાજ ! તમે અમારા માટે થઈ શત્રુને દંડવત કર્યા. અમારા માટે તમે આટલું કષ્ટ સહન કર્યું. ભગવાન ખૂબ રાજી થયા. ત્યારે બેચરભાઈ કહે પ્રભુ ! તમારી પ્રસન્નતા એ જ અમારું જીવન છે. એજ અમારા સુખનું દ્વાર છે.

આવા ભગવાનના જે ભક્ત હોય તેનાથી ભગવાન સહેજ પણ દૂર રહી શકતા નથી. માટે આપણે પણ બેચરભાઈ જેવાં ભક્ત બનવા પ્રયત્ન કરીશું. તો ભગવાન જરૂર રાજી થશે.